

מעדני אשר

גיליון רס"ה

(שנה ו')

גליון מיוחד בענייני
"ברכת החמה"

י"ל ע"י

מכון "מעדני אשר".

הגליונות ברחבי תבל יוצאים לזכותו של
הרב ברוך בן מרים ומרת שיינדל מלכה בת היה פייגא

האם נשים חייבות לברך ברכת החמה?

יש לחקור האם נשים חייבות בברכת החמה או דילמא פטורות
כיון דהויא מצות עשה שהזמן גרמא דהויא פעם בכ"ח שנה.

הנה בשו"ת חתם סופר אור"ח סימן נ"ו כתב וז"ל ובאמת לא ידעתי
מאי טעמא לא נהגו נשים לברך ברכה זו, ומ"מ מה דנהיג נהיג
ומה דלא נהיג לא נהיג, הבו דלא להוסיף עלה.

ובספר ארחות רבינו חלק א' ע"מ צ"ח כתב דלכתחילה הורה מרן
החזון איש שגם נשים חייבות, ואח"כ שמישהו העיר לו שהחתם
סופר מסתפק בזה, שוב לא רצה לענות אם אשה חייבת.

ובשו"ת כתב סופר אור"ח סימן ל"ד כתב דנשים פטורות מברכת
החמה דנחשבת כמצוה שהזמן גרמא כיון דהויא אחת לכ"ח
שנה, אבל רשאות לברך אם רוצות.

יש שדחה דלא מקרי מצוה שהזמן גרמא: משום דלא תלוי בזמן,
רק זה תלוי בחמה, כך כתב בשו"ת מהר"ל דסק"ל בקו"א סימן ה' ס"ק כ"ו.

יש שדחה מטעם אחר: דלשיטת רש"י בברכות כ' ע"ב דבמצוה דרבנן
נשים חייבות אף דהויא מצוה שהזמן, א"כ בברכת החמה דהויא
רק דרבנן, א"כ ליכא לפטור נשים, כך כתב בשו"ת עטרת ישועה חלק א' סימן
כ"ח.

אבל יש פוסקים דסוברים שנשים אסורות לברך אפילו כשרוצות

משום כמה טעמים:

א. משום דמצינו בירמיה מ"ד שהנשים היו מקטרות למלכת
השמים, ואמרו ומן אז חדלנו לקטר לממלכת השמים חסרנו
כל, ובחרב וברעב תמנו, וברד"ק שם שהיא השמש, ועוללות
ח"ו לטעות גם עכשיו שמברכים לשמש בשביל שמשפעת
רוב טובה בעולם, לכן אסורות לברך, כך כתב בשו"ת שואל ומשיב
מהדורא תנינא חלק ד' סימן קס"ח.

ב. משום שברכה זו נוהגת בחוץ, וכל כבודה בת מלך פנימה לכן
אין רשאות לברך ברכה זו, כך כתב הגר"ח זאנפילד ז"ע בשו"ת שלמת
חיים חלק א' סימן צ"ח ס"ק ב', וכן תירץ בספר שו"ת חבלים בנעימים אור"ח סימן ח'.

ג. כיון שהוא תלויה בחישוב תקופות השנה ומזלות, ולימוד
תקופות ומזלות למדו חז"ל מושמרתם ועשיתם כי היא
חכמתכם ובינתכם, ואין חכמה לאשה אלא בפלך וגם שאינה
מצווה בלימוד, כך כתב בשו"ת מהר"ם שיק אור"ח סימן צ'.

ד. כמו שכתב המגן אברהם אור"ח סימן תכ"ו שנשים אין מברכים
דגרמו מיעוט לירח ע"י עוונם של חט עץ הדעת, הכי נמי
השמש נתמעט כדכתיב בשעיה ל' כ"ו והיה אור הלבנה כאור
החמה ואור בחמה יהיה, כך תירץ בשו"ת דברי יציב אור"ח סימן צ"ז.

מדוע אין מברכים ברכת שהחיינו על מצות ברכת החמה?

יש להקשות: כיון דברכת החמה הויא מצוה כמו כל המצוות,
מדוע אין מברכים שהחיינו כמו שמברכים בכל מצוה שהגיע
זמנה לקיימה, כך הקשה בשו"ת מהר"ם שיק אור"ח סימן צ', וכן בשו"ת כתב סופר
אור"ח סימן ל"ד.

איכא כמה תרוצים:

א. משום שאין ניכר שום שינוי במעמד החמה עכשיו ממה שהיה
מקודם, רק להשכל נודע כי עכשיו עומדת בנקודה הראשונה,
וכיון שאין ניכר להדיא שום שינוי אין לברך, כך כתב בשו"ת מהר"ם
שיק אור"ח סימן צ'.

ב. משום דלעתיד לבא יהיה אור החמה שבעתים גדול כשל
עכשיו, רק מפני חטאינו שגורמים שעדיין לא זכינו לזה, עדיין
האור החמה במצב קטן כמו עכשיו, ואדרבה יש לנו צער על
זה שלא זכינו עדיין לאור החמה כמו שהיה לעתיד לבא, ולכן
אין מברכים שהחיינו, כמו שכתבו התוס' סוכה מ"ו ע"א דכשאינן
שמחה אין מברכים שהחיינו, כך תירץ בשו"ת כתב סופר אור"ח סימן ל"ד.

ג. משום שברכה זו מצויה בברכת רעמים וכן בים, לכן אין
מברכין על זה שהחיינו, כך כתב בספר מאורי אור.

ד. משום שכבר מברכין על חידושה אין מברכים שהחיינו, כך כתב
בשו"ת כתב סופר אור"ח סימן ל"ד בשם ספר תניא.

ה. משום דאין מברכים ברכה על ברכה, כך כתב בספר טהרת השלחן סימן
רכ"ט.

והגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל ראב"ד ירושלים בשנת
תשי"ג ביום ד' כ"ג ניסן בברכת החמה שהיתה ברוב עם לבש
מלבוש חדש והוציא את הרבים בברכת שהחיינו.

מדוע על שאר כוכבים ומזלות אין מברכים

כשהם מגיעים לתחילת המסלול?

יש להקשות: מדוע על שאר כוכבים ומזלות שמגיעים לתחלת
מסלולן, אין מברכים, ורק על חמה מברכים, כך הקשה בשו"ת בית אפרים
אור"ח סימן ז', וכן בשו"ת מהר"א אור"ח סימן ז', וכן בשו"ת דברי יציב סימן צ"ו.

איכא כמה תרוצים:

א. משום דהשמש לכל מסור, וכל אחד ואחד רואה אותה
בתקופתה, מה שאין כן שאר כוכבי לכת אין מוצאיהם ידועין
וניכרין כי אם לחכמים הבקיאין בחכמת התוכנה, כך תירץ בשו"ת
בית אפרים אור"ח סימן ז'.

ב. כיון שרק על השמש טעו שהיא משפיע טובה בעולם תיקנו
לברך על זה, כך תירץ בשו"ת דברי יציב אור"ח סימן צ"ו ס"ק ג'.

גליון מיוחד בענייני המצוה הנדירה של ברכת החמה

נודב ע"י ידידינו

הנדיב הנכבד החפץ בעילום שמו שליט"א

יהא רעוא שבזכות זיכוי הרבים ירוה נחת מיוצאי חלציו ויצליה בכל אשר יפנה

לעל"נ הרב משה בן הרב יוסף דוד ז"ל, ומרת מלכה מחלה בת הרב מרדכי זיסקינד ע"ה
נתרם ע"י ר' מרדכי זיסקינד הגר שליט"א ניו יארק

האם כשעננים מכסים את החמה מברכים ברכת החמה?

יש לחקור כשהשמש מכוסה בעבים האם יכולים לברך על זה ברכת החמה או דילמא אין יכולים לברך רק כשמגולה.

הנה בשו"ת פנים מאירות חלק ב' סימן ל"ח כתב הנה מבואר טעם ברכה זו משום שהחמה באה בנקודה בתחילת בריאתה, אם כן אף שעננים מכסים השמש ראוי לברך.

ומקשה דמהא דאמרין בגמ' ברכות נ"ח ע"ב הרואה חמה בתקופתה, דמשמע דבעינן לראות.

ומתריץ: דלאו דוקא גוף השמש, אלא הרואה אור השמש המאירה ביום ונהנה ממנו ביום שנתלה במרכז הראשון צריך לברך עושה מעשה בראשית, וכן אמרו בגמ' ברכות ס' ע"ב כי שמע תרנגול אומר ברוך שנתן, וכתבו התוספות ס' ע"ב ד"ה כי דהוא הדין כי לא שמע, דאין ברכה זו אלא להבחנה על הנאת אורה שהתרנגול מבחין והוא נהנה מן האור הכי נמי בנידון שלפנינו.

ולא דמי לברכת הלבנה דלא מברכין אם נתכסה: דהתם הטעם דאין מברכין על הלבנה עד שיתבשם, פירוש שיהא אור שלה מתוק ואדום, מה שאין כן הכא, דעיקר הברכה שזכינו לראות השמש בנקודה הראשונה בשעה שנתלו המאורות, אף על פי שעננים מכסים אותה, מכל מקום אנו יודעים שהיא בעת ההיא בנקודה הראשונה והיא מאירה לנו באור היום ראוי לברך בבוקר.

ובשערי תשובה אור"ח סימן רכ"ט הביא ראייה לפנים מאירות: מהא דאיתא בברכי יוסף אור"ח סימן רכ"ד בשם מהר"י יצחקי דהרואה מלך בספינה קטנה והיא מכוסה ובל יראה המלך עצמו אך יודעים בבירור שהמלך שם יכול לברך, א"כ הכי נמי.

אבל בחכמת שלמה אור"ח סימן רכ"ט תמה על הפנים מאירות: וז"ל הרי מפורש בגמ' דקאמר הרואה חמה, מבואר עכ"פ דראיה בעינן, דא"כ למה לי הרואה בנקט, הוא ליה למימר דביום התקופה בבוקר מברך.

ועוד: מאי שנא מלבנה דידיעין נמי דנתחדשה בכל חודש, ולמה אינו מברך בלא ראייה.

ועוד: דבברייתא נקט תרוייהו בהדדי הרואה חמה בתקופתה ולבנה בחידושה, וא"כ כמו דלבנה אין מברכים רק בראיה הכי נמי בחמה.

ומה שהביאו ראייה מהמלך בספינה שמברכים אפילו כשאין רואים אותו: אין לו דמיון לזה דברכות המאורות שאני דהויא כעין ברכת הנהנין, ובעינן שיאותו לאורו.

ועוד יש לדחות: דניהו שאין צריך לראות את המלך עצמו, מכל מקום הכבוד חייב לראות, ובלאו הכי אינו מברך, והתם אין הברכה על גוף המלך, רק על הכבוד, והרי רואה עכ"פ את הכבוד, ותדע וכי סלקא דעתך שאדם היושב בביתו ויודע שהמלך עובר באיזה מקום יברך, זה ודאי אינו, וא"כ אדרבה משם ראייה כמו דהתם מברך כשרואה הכבוד, ובלאו הכי אינו מברך, הכי נמי כיון דזה ברכה על החמה אם אינו רואה אותה אינו מברך, ע"ש עוד ראייה ליסוד זה.

ולכן מסיק: דכשמכוסה החמה בעננים אין לברך רק בלא שם ומלכות.

וכן בשו"ת מהר"א אור"ח סימן ז' פסק דאין לברך רק בלא שם ומלכות.

וכן בשו"ת חתם סופר אור"ח סימן נ"ו, ועיין בשו"ת כבר סופר אור"ח סימן ל"ד מה שדן בדבריו כתב וז"ל נשאלתי מהרבה אנשים ששמעו בשם תלמיד חכם אחד שהורה בהגיע יום שהוא זמן קידוש החמה שמברכים ברכה זו אפילו אם לא תראה החמה מה דעתי בזה, ואמרתי אין דעתי מסכמת כלל, אמנם נהירנא ביצקי מים ע"י מורי הגאון החסיד נתן אדלר זצ"ל בשנת תקמ"ה והוא נשען על ידי ובירך והיתה מכוסה בעבים אך נראית רשומה מבין העבים, אבל כשלא תיראה כלל לא נראה לי לברך על אור היום, אע"ג דיומא דעיבא כוליה שימשא, מ"מ אין לברך אלא כלשון הגמ' הרואה חמה בתקופתה, והרמב"ם פרק י' מברכות הלכה ח' כתב הרואה חמה בתקופתה של ניסן, כשרואה אותה ביום רביעי בבוקר, מדחזר וכתב כשרואה אותה ביום רביעי, ולא אמר שתמא ביום רביעי בבוקר כשיאיר היום יברך, ע"כ דווקא כשרואה אותה בבוקר.

ומסיק: דאם אין רשומה ניכר לא יברך כלל אפילו בלא שם ומלכות.

ובשו"ת גנזי יוסף סימן ס"ז ס"ק ב' הביא שחכם אחד הורה בשנת תרנ"ז כדברי הפנים מאירות לברך בשם ומלכות אף כשמכוסה החמה בעננים, וכששמע האדמו"ר רבי יחזקאל משינווא חרה אפו עליו עד מאוד.

ולענין הלכה: אין לברך ברכה החמה כשהחמה מכוסה לגמרי בעבים, כיון דרוב הפוסקים נוקטים שאין לברך ברכת החמה בשם ומלכות, כשהחמה מכוסה בעננים, ולכן כשקם בבוקר ורואה שמכוסה בעננים ימתין עד שעננים יתפזרו, ואם לא יתפזרו אז יברך בלא שם ומלכות.

ובשו"ת דברי יציב אור"ח סימן צ"ו ס"ק ב' כתב דיש עצה לברך כשמכוסה החמה: למי שגר על שפת הים ללכת על שפת הים לברך שם עושה מעשה בראשית כמבואר באור"ח סימן רכ"ח ולכוון גם על החמה, ואף להפוסקים דים אוקיינוס הוא ים הגדול, מ"מ מבואר בבאור הלכה דגם בים הגדול יוצא בברכת עושה מעשה בראשית, ועיין במגן אברהם אור"ח סימן רכ"ז ס"ק א' בשמע רעם וראה ברק דמברך על שניהם ברכה אחת עושה מעשה בראשית, ה"נ בזה דאפשר לברך על הים והחמה.

האם ברכת החמה צריך לברך מעומד או מיושב?

יש לחקור האם ברכת החמה צריך לברך בעמידה או אפשר בישיבה.

הנה לגבי קידוש לבנה איתא בגמ' סנהדרין מ"ב ע"א דצריך לאמרו מעומד, וברש"י הואיל ומקבל פני שכינה מעומד בעי לברוכי מפני כבוד השכינה.

חזינן דמשום קבלת פני השכינה צריך לברך מעומד, קידוש לבנה, א"כ ברכת החמה דאינו מבואר בשום מקום דהויא כקבלת פני השכינה, א"כ לכאורה אין צריך לברך בעמידה, ויכול לברך בישיבה, אבל יש שכתבו דאף ברכת החמה הויא קבלת פני השכינה, א"כ צריך לעמוד גם בזה.

ולהלכה: אין צריך לעמוד כן כתב בספר יורה אור פרק ט"ז אות א' רק בציבור צריך לעמוד משום כבוד ציבור, ומצד ברכת המצוות, אין צריך לברך מעומד, דלא הויא ברכת המצוות.

מה קודם ברכת אילנות או ברכת החמה?

הנה בספר שיח השדה חלק ג' ברכות נ"ט ע"ב נסתפק במי שצריך לברכת ברכת החמה, וברכת אילנות, איזה קודם אי ברכת האילנות משום דתדירה בכל שנה וברכת החמה פעם בכ"ח שנה או דאמרין ברכת עושה מעשה בראשית תדירה טפי שנוהגת על הברקים ועל הימים וכו'.

ומביא ראייה: מהא דאייתא בגמ' סוכה נ"ו א' רב אמר סוכה ואח"כ זמן מצוה דיומא עדיף, ורבב"ח אמר זמן ואח"כ סוכה תדיר קודם, אלמא אע"ג דברכת זמן של סוכה אינה זו של מצוה ושל פרי חדש, מ"מ כיון דכולהו ברכת זמן חשיבא תדיר, א"כ ה"נ עושה מעשה בראשית חשיבא תדיר טפי, מיהו סברא דרב דמצוה דיומא עדיפא, כאן דרך במקרה הוא היום, ולא דמי לסוכה שהתורה חייבה בט"ו בתשרי.

וכותב דשוב ראה: שרש"י שם כתב זמן תדיר שנוהגת בכל הרגלים, ולפי זה אין הראיה מוכרחת.

והגאון רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל בספרו משאת המלך ח"א סימן ק"ב **דן בדברי השיח השדה, ומשיג ג' תשובות בדבריו:**

א. מרש"י שם מבואר שברכת הזמן חשובה, לא משום שמברכים אותה גם על כלים נאים אלא על ג' רגלים, אבל לעולם יש לומר דברכה על כמה עניינים אינה חשובה משום כך תדירה.
ב. יש להבין מה טיבה של ברכת עושה מעשה בראשית על ברקים, בשלמא על הרואה הים הגדול וכן ברכת החמה, הוא רואה את הבריאה ועל זה מברך שעשה לשעבר מעשה בראשית, אבל על הברקים הרי אין עניינו לבריאה ישנה, אלא שרואה עתה גבורת השי"ת על דבר שברא העולם ועושה עתה מעשה בראשית, וכן הוא ענין שכוחו וגבורתו, עיין באבודרהם, ולפ"ז נמצא דברכת עושה מעשה בראשית על ברקים היא ברכה על ההווה וברכת החמה היא ברכה על העבר וב' ברכות אינו בסגנון אחד, וא"כ אינו בדין שתחשב משום כך תדירה.

ג. יש לעיין אם ברכת האילנות חשובה תדירה, דיש להבין את נוסח הברכה שמזכיר בה גם בריות טובות, ומה שייכות האדם לעץ השדה להזכירו בברכה. ולכאורה היה נראה, דהנה הרואה בריות נאות ומתקנות ביותר ואילנות טובות מברך שככה לו בעולמו, ואכ"תכן שברכה זו של תקופת ניסן היא אותה הברכה אלא שכאן קבעוה באופן מפורט יותר ולכן מברך אותה הברכה על בריות נאות ואילנות טובות בתקופת ניסן באופן אחר, ובשו"ע א"ת, סימן רכ"ה סעיף י' אמרו הרואה אילנות טובות ובריות נאות וכו' אומר ברוך אתה ה' אלהי אבותינו ששככה לו בעולמו, ובבאה"ג ציין עלה ברכות מג ונ"ח, והרי זה פלא שאמנם במ"ג נתבארה ברכה זו, אבל בנ"ח איירי בברכת האילנות בתקופת ניסן ומה זירז עצמו הבאה"ג לציינו כבר ולא בסימן רכו במקומו, וזכר לדבר שראה את הכל כברכה אחת שמברכין כל השנה, נמצא שאדרבה היא תדירה יותר, שאילו ברכת החמה עושה מעשה בראשית אינה כל כך תדירה, שברקים הרי הם רק בחורף, אבל ים הגדול והדומה לא שכיחי כולי האי, ומ"מ להלכה לדעתי הדבר צריך תשובה. ואין לפשוט שאלה הנ"ל: מהא דזמן ברכת האילנות קודם זמן ברכת החמה, שמברך על האילנות תחילה, דמחזינן

דסתפקה הגמ' אם יברך שהחיינו תחילה או לישוב בסוכה תחילה, ולא פשטה מהא דזמן ברכת שהחיינו מקדים, דמברך אף בשוק, כמובא בעירובין מ' ע"ב.

ובספר פני מלך להרב אלימלך פנחס גוטליב חלק מועדים, עמוד רנ"ט כתב שמעתי שהאדמו"ר מגור הגר"מ אלתר זצוק"ל פשט ספק זה ע"פ האמור בטור א"ח סימן תקס"ו ויש אומרים שכל תענית שיארע בב' וה', קורין שחרית פרשת היום ובמנחה ויחל, תדיר קודם, והנה אם קריאת עצם הנוסח בתדירות הוי דינא תדיר, הלא ויחל נקרא כמה פעמים בשנה ואילו פרשת אותו שבוע אין נקראת אלא באותו שבוע, הרי מוכח מזה דינא תדיר קודם תליא בהמחייב של הקריאה, ותדיר המחייב של קריאת פרשת השבוע תדיר יותר מהמחייב של קריאה בתענית ציבור, ובזה פשט תדיר המחייב של ברכת האילנות, יותר מהמחייב של ברכת החמה.

יש לציין כי עצם השאלה מה קודם עורך מרן הקהלות יעקב ז"ע והוא שאלה לבנו מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א ביום ברכת החמה הקודמת, ד' ניסן התשמ"א היה זה לאחר כשתקופה ארוכה לא יצא מביתו עקב חולשה, וביום ברכת החמה בא להשתתף בתפילת ותיקין בבית המדרש לדרמן, וכצאתו מן התפילה הסתפק לאן עליו לפנות בתחילה, האם לברך ברכת האילנות, או לילך לברך קודם ברכת החמה, מרן זצוק"ל החליט לברך קודם ברכת החמה כדי שלא לגרום טירחא דציבורא להציבור שהמתין עליו, אלא שברך ביציאתו מלדרמן בדרך ראה עץ פרי אילן מבלב, ותומ"י בירך ברכת האילנות, וכמו שביארנו, דזה פשוט לכ"ע שאם מקדים לראות אילנות מבלבבים צריך לברך עליהם תחילה.

לענין הלכה: אם לפני יום ברכת החמה ראה אילנות של פירות שמלבלבים, יברך ברכת האילנות, מיד כשרואה את האילנות ולא ימתין עד אחר ברכת החמה, שהרי אין מעבירין על המצוות, ומאחר שהחייב של שניהם חלה בשעת ראייתם וראה את האילנות המלבלבים לפני יום ברכת החמה פשוט שחייב לברך עליהם מיד, כמו כן פשוט שאם בהיותו בדרך למקום ששם עומד לברך ברכת החמה, והבחין באילנות פירות שמלבלבים, שחייב לברך מי ברכת אילנות, משום שאין מעבירין על המצוות, ולא עוד אלא שבשני אופנים הנ"ל אם ראה את האילנות ולא בירך עליה הפסיד את הברכה כדן כל ברכות הראיה שאם לא בירך הברכה מיד הפסיד הברכה, ואינו מברך שוב, אלא א"כ יעברו עליו שלושים יום מאז הראיה האחרונה שאז יכול שוב לברך, אבל באופן שעומד לראות עתה שניהם הויא ספק מה לעשות.

למ"ד דבתשרי נברא העולם איך יכול להיות שברכת החמה בניסן?

יש להקשות: לפי מ"ד דסבירא ליה בגמ' ראש השנה י"א ע"א דבתשרי נברא העולם, א"כ איך מברכים ברכת החמה בניסן, משום שחוזר לתחילת מסלולו, הא בתשרי נתלה המאורות, כך הקשה הפרי מגדים סימן רכ"ט משבצות זהב ס"ק א', וכן החזון איש באור"ח סימן קל"ח ס"ק א', וכן בשו"ת מהר"ם שיק אור"ח סימן צ'.

ומתריצים האחרונים: דגמ' ברכות הנ"ל שמברכים ברכת החמה בניסן, משום דקימ"ל כמ"ד בניסן נברא העולם, דלמ"ד בתשרי א"א לברך.

האם ביום טוב מותר לברך ברכת החמה?

יש לחקור כשחל ברכת החמה ביום טוב האם מותר לברך עליה או דילמא היא כקידוש לבנה שאסור.

ראשית דבר יש לברר איזה איסור יכול להיות בברכת החמה ביום טוב, הנה לגבי קידוש לבנה יש הרבה טעמים מדוע אסור בשבת ויו"ט, וצריך לברר האם כל האיסורים שייך נמי בברכת החמה ביו"ט.

הנה לפי טעם האיסור בקידוש לבנה דשמא יש תחומין למעלה מעשרה והוא כמקבל פני רבו למעלה מעשרה, כן כתב בשו"ת הרשב"א ח"ד סימן מ"ח, בשם הרב משה מקוצי. וכן איתא בספר מנהגי מהרי"ל בסוף הלכות חג השבועות א"כ זה שייך נמי בברכת החמה וצריך להיות אסור ביום טוב.

אבל הרשב"א מדחה טעם הנ"ל בקידוש לבנה משום כמה דברים:

האחד: משום דבעיקר דין תחומין, דעת הפוסקים שאין למעלה מעשרה כיון דתחומין דרבנן, ובעיא דלא איפשטא בגמ', א"כ נקטינן לקולא דאין תחומין למעלה מעשרה, וכן בשו"ת נשאל לדוד ח"ג אר"ח סימן י' תמה כן, וכן בשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן ל"א.

השני: מה ענין תחומין שייך הכא, דהרי אין המבדק קופץ עד מקום הלבנה, א"כ גם בברכת החמה אין לאסור.

ולפי טעם שאסור: קידוש לבנה בשבת משום דקידוש לבנה הוא שמחה, ושבת יש חיוב שמחה, א"כ אין עושין מצוות חבילות, כן כתב הפרי חדש אר"ח סימן תכ"ו, וכן כתב הרמ"ע מפאנו סימן ע"ח, בברכת החמה לא מבואר בשום מקום דהוא שמחה, א"כ לא שייך טעם זה.

ולפי טעם: דכיון דקידוש לבנה עושין את המצוה בשמחה ורגיל לבא לידי ריקודין וזה אסור בשבת, ואף דרקודין של מצוה התיירו בשבת, וכמו בשמחת תורה, שאני התם דאי אפשר לדחות היום, משא"כ הכא דאפשר לעשות המצוה מקודם השבת או לדחות לאחר השבת לכן לא התיירו, כן כתב בשער הציון אר"ח סימן תכ"ז ס"ק י"ב א"כ זה לא שייך בברכת החמה.

ולטעם: דהוא תחינה ובקשה ואין אומרים אותה ביו"ט, לכן אין מקדשין הלבנה בשבת ויו"ט, כן כתב מהרי"ל הנ"ל, זה לא שייך בברכת החמה.

לטעם: כיון שלא שגור ברכת הלבנה בעל פה כיון דאומרים אותו פעם בחודש, ויקח סידור, חיישינן שמא יוציא את הסיודור לרה"ר, כן כתב בשדה חמד מערכת ראש השנה סימן ב' ס"ק ב', וכן בשו"ת גנזי יוסף סימן קמ"ז ס"ק ד' זה שייך נמי בברכת החמה ואפשר דברכה קצרה כזה לא חיישינן.

ולטעם: כיון דכתיב ויאמר אלהים יהי מאורות ברקיע וגו' והיו לאותות ולמועדים, ושבת ויו"ט הם גופן אות, וכשם שאין מניחים תפילין ביו"ט ובשבת מטעם זה, כן מביא בשו"ת שבות יעקב ח"ג סימן ל"א. זה שייך גם בברכת החמה.

אבל בשבות יעקב מדחה טעם הנ"ל: דלפי זה איך מברכים על הקשת בשבת, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ, אלא דשאני בתפילין

כיון דשבת אות והתפילין אות לדבר אחד לכך אין מניחים, משא"כ בקשת הוא אות לדבר אחר שהקב"ה אין מביא מבול לעולם, וכן הלבנה אות שאם המאורות לוקין העולם לוקה, והוא ב' אותות נפרדים לכך מותר לקדש הלבנה.

ולענין הלכה: מותר לברך על ברכת החמה ביום טוב אף שיש כמה טעמים שאסור קידוש לבנה בשבת דשייך נמי בברכת החמה כמו שבארנו, מ"מ כמו דבקידוש לבנה קימ"ל שאם זה יום אחרון ויפספס את הברכה מותר לקדש את הלבנה אף בשבת, א"כ בברכת החמה שאם לא יברך ביו"ט יפסידו לגמרי מותר לברך עליה, עיין רוח חיים סימן רכ"ט ס"ק ד', וכן כתב בשו"ת מים חיים אור"ח סימן כ"ב, וכן בשדה חמד מערכת ברכות סימן ב' אות י"ח, וכן בשו"ת גנזי יוסף סימן נ"ז.

מי שקם ביום שחל ברכת החמה בנץ החמה

האם מותר לאחר מלברך שיהא ברוב עם הדרת מלך?

יש לחקור אדם שקם ביום ברכת החמה בנץ החמה והוא יחיד האם צריך להמתין ויברך אח"כ ברוב עם הדרת מלך או דילמא צריך לברך מיד דמעלת זריזין מקדימים למצוות עדיף ממעלת ברוב עם.

הנה בשערי תשובה אור"ח סימן רכ"ט מביא שנהגו לברך באסיפת העם וכמו שכתב בשם מהרי"ל ואינו אלא משום ברב עם הדרת מלך, לכן הזריז לברך כשרואה הנץ החמה שפיר דמי לברך ביחיד, מלאחר עד אחר התפלה לברכו בעשרה, משום דמעלת זריזין מקדימים למצוות עדיף ממעלת ברוב עם.

ומביא ראיה: מהא דאיתא במשנה ראש השנה ל"ב ע"ב העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה מי שמתפלל מוסף תוקע, והלל בכל השנה המתפלל שחרית אומר, ומקשה בגמ' מאי שנא דהשני מתקיע משום דברוב עם הדרת מלך, א"כ הלל נמי נימא השני משום ברוב עם הדרת מלך, אלא מ"ש הלל אומר הראשון משום דזריזים מקדימים למצוות, א"כ תקיעה נמי יתקע הראשון, ומתרץ הגמ' בשעת גזירה שנו לכך א"א לתקוע בראשון, משמע דלמסקנת הגמ' זריזים מקדימים למצוות עדיף טפי מברוב עם הדרת מלך, ולכן צריך להקדים את ברכת החמה.

וכן כתב בשדה חמד ח"ב ע"מ ע"ז ע"ב וז"ל צר לי על מנהג איזה אנשים במקומות אלו שמאחרים המילה עד קרוב לחצי היום עד שיתקבצו המזומנים, ויהא ברוב עם, ואין להם על מה שיסמוכו כדי שיעשה המצוה ברוב עם, דמוכח מהגמ' דאין לדחות זריזין מקדימין משום ברוב עם.

ובחלק ה' ע"מ קל"ב ע"א כותב דאפילו לשיטות הפוסקים דמעלת מצוה מן המובחר עדיף טפי ממעלת זריזין מקדימים למצוות, מ"מ אסור לאחר מצוה כדי שיהיה ברוב עם, דדוקא בהידור דהוא בגוף המצוה אז אמרינן דעדיף טפי ממצוה מן המובחר, משא"כ ברוב עם דאינו הידור בגוף המצוה, אינו עדיף טפי מזריזין מקדימין למצוה לכך אסור לאחר אליבא דכ"ע.

וכן בחיי אדם ככל ס"ח ס"ק ו' וכן ברכי יוסף אור"ח סימן א' ס"ק ז', כתבו שזריזין מקדימין למצוה עדיף מברוב עם הדרת מלך, וכן בדעת תורה אור"ח סימן תכ"ו, פסקו דזריזין עדיף מברוב עם, ועיין בזית רענן לבעל המג"א בפרשת וירא וכן בספר מקור חיים להגאון רבי שלמה מוילנא זצ"ל סימן י"א וצ"ע.